

Zaradi sodobnih tehnologij sploh nimam občutka, da sem daleč

Intervju z dr. Andrejem Stoparjem

Urša Pajk
Narodni muzej Slovenije
urska.pajk@nms.si

Ker se že dolgo poznavam, da je velik ljubitelj ruske kulture, strasten bralec, novinar po duši in ne le po dolžnosti, ki rad pride ljudem in stvarjem do dna.

Pojdiva najprej v tvoje otroštvo... Za katere knjige, stripe ali revije bi dejal, da so te zaznamovali za celo življenje?

Ljudje so me že spraševali po najljubših avtorjih, pa sem pri tem zmeraj nekoliko v zadregi. Kot impulziven človek se navdušim nad novostjo, nato pa mi to običajno ostaja v arzenalu književnosti, ki jo cenim, morda večkrat posežem po njej. Mislim, da je moje življenje zaznamovalo predvsem poseganje po knjigah, proces, ki traja in me na nek način tke. Za otroštvo lahko rečem, da sem požiral najrazličnejše pravljice. Najbližje so mi bile najbrž ljudske, najrazličnejše, predvsem iz slovanskega sveta. Rad sem imel pravljice bratov Grimm, H. C. Andersen mi je bil preveč otožen, da ne rečem depresiven, od slovenskih avtorjev mi je bila najbolj všeč Svetlana Makarovič. No, Potepuh in nočna lučka, ta mi je bila dolgo najljubša, da ne naštevam naprej. Fran Milčinski. Kristina Brenkova, pisanje katere sem dojemal, če bi opisal z današnjimi besedami, kot nekaj zelo eteričnega. Nisem bil navdušen bralec stripov, ne vem, zakaj ne. Z veseljem sem sicer bral Mikija Mustra in Alana Forda, ampak slednjega sem začel dojemati veliko kasneje. Ko tako razmišljam, ugotavljam, da sem prebral kar veliko pogrošne literature, ampak sem se kmalu naveličal obrazca revne

guvernante, ki se je srečno poročila v aristokratsko družino. Me je pa to učilo obrti, oblikovanja »plota«, zgodbe. V nekem obdobju sem bral ogromno klasike kriminalnega žanra. Agatho Christie, Edgarja Wallacea, Georgesa Simenona ... Precej zgodaj sem začel brati angleško književnost 19. stoletja. V gimnaziji sem si prizadeval prebrati širok obseg predpisane klasike. Ni mi žal, čeprav se mi je včasih zdelo mukotrpno. Moral sem biti zelo dolgočasen mladostnik, se bojim. Zelo samosvoj, ampak ne uporniški, ki bi skušal drugim karkoli dokazati. Dokazoval sem predvsem sebi. Ampak razgovoril sem se, ker ugotavljam, da me je zmeraj privlačeval slog pisanja, način oblikovanja zgodbe. Preprostejši je bil v svoji kompleksnosti, raje sem ga imel. Hermetična literatura mi ni blizu.

Se z nostalgijo spominjaš študentskega življenja oziroma študija zgodovine in primerjalne književnosti? Si spadal med tiste študente, ki nešteto ur prežidajo po knjižnicah?

Ne čutim nikakršne nostalgije do tega obdobja. Študiral sem rad, ampak življenjske okoliščine so me prisilile, da sem ves čas študija delal. Srečo sem imel, da sem dobil honorarno delo na Radiu Slovenija, kjer sem iz leta v leto bolj postajal del kolektiva. Takrat še Izobraževalnega programa, ki ga je vodila Ina Petric. Izpostavljam le urednico, da ne bom naredil komu krivice pri naštevanju imen, ampak uredništvo je bilo intelektualno

močno, zanimivo. Program Ars je nudil ogromno možnosti za osvetljevanje tem, ki so me zanimalo, tudi mojih študijskih. Tako me je življenje usmerilo v novinarsko, ne v akademsko kariero, ki bi se je najverjetneje oprijel sicer. Knjižnice pa ostajajo moji priljubljeni prostori. V njih sem študiral, po njihovih policah in podatkovnih bazah nenehno brskam, v knjižnicah sem (med drugim) iskal material za doktorat, v knjižnici sem ga pisal.

Menda je pisateljica Jane Austen izjavila naslednje: »Oznanjam, da ne obstaja takega užitka, kot je branje«. Spominjam se, da je bila včasih ravno ona med tvojimi najljubšimi pisci... Bi se strinjal z njeno mislijo? Je minilo že dolgo časa od tvojega zadnjega srečanja s kakšnim njenim delom?

Dober spomin imaš. Jane Austen in sestre Brontë so mi še zmeraj ljube. Mislim, da sem prebral vse, kar so napisale. Pred časom, priznam. Sicer pa ni šlo za količinsko kolosalno opuse. Še zmeraj veliko berem, ampak že leta sem preokupiran z neumetniško, »non-fiction« literaturo. Profesionalna deformacija, ker sem ves čas v položaju, da se od mene pričakuje razlago sveta. Zato ga skušam razumeti in dojeti po najboljših močeh. Ker se tega brez umetnosti ne da, berem seveda tudi leposlovje, a pogosteje posegam po sodobnikih in 20. stoletju, drugi polovici. Starejša književnost je zame predvsem refugij, čeprav znova ugotavljam, da je bilo že vse povedano in

■ Dr. Andrej Stopar je diplomirani komparativist in doktor zgodovine. Poznamo ga kot radijskega voditelja, urednika Prvega programa radija Slovenije, kolumnista, avtorja knjige Pax Putina (Goga, 2014) in biografije Vladimirja Putina (Mladina, 2018), komentatorja političnih razmer v srednji in vzhodni Evropi, prejemnika dveh prestižnih nagrad za novinarsko delo. Javnosti se je najbolj vtisnil v spomin kot redni dopisnik (2005-2013) RTV Slovenija iz Ruske federacije in Skupnosti neodvisnih držav; trenutno poroča iz Združenih držav Amerike.

zapisano, samo zapomnili si nismo in se iz tega nič naučili. Po drugi strani pa je najbrž res, da tuje izkušnje niso tlakovci našega življenja. Moramo uporabiti svoje.

Pomembna sprememba v tvojem življenju je bila selitev v markantno rusko prestolnico Moskvo. Gotovo te je dežela literarnih velikanov kot so Tolstoj, Gogolj, Dostojevski prevzela in očarala?

Nikoli nisem skrival svoje očaranosti nad Rusijo, njeno književnostjo, umetnostjo, zgodovino in jezikom. Ko sem jih spoznal, nisem mogel in hotel skriti očaranosti nad njenimi ljudmi. Kasneje sem ugotovil, da so to nekateri mešali z mojim novinarskimi percepcijami. Ampak to je bila očitno kognitivna disonanca. Zmeraj znova me preseneča, da nekateri ljudje želijo živeti v črno-belem svetu, jaz pa sem imel s to tehniko slikanja zmeraj težave. Sveta preprosto ni mogoče dojemati kot takšnega, vsaj meni se tako zdi. Rusija je izjemno kompleksna in jaz sem jo skušal kot takšno prikazati. Poznavanje avtorjev, ki jih omenjaš, je pri tem razumevanju v veliko pomoč. Za moje delo predvsem Gogolja, ki bi mu dodal še Saltikova – Ščedrina, na primer. Za poznavanje človekove narave Dostojevski, za historično-antropološko-religiološki uvid pa Tolstoj. In cela plejada drugih.

Kako si se kot Slovenec počutil v Rusiji in kako se v ZDA? Bi lahko že po nekaj mesecih bivanja čez lužo spregovoril o odnosu Američanov do kulture, umetnosti, knjig?

V Rusiji ni tako malo Slovencev, v ZDA jih je celo zelo veliko, novih priseljencev in generacije potomcev starejših valov priseljevanja. Vsak bi verjetno svoje občutke opisal drugače. Ne vem, kako se počuti Slovenec, lahko povem, kako se počutim jaz. V Rusiji sem zaradi slovanskosti ves čas iskal preseke s Slovenijo. Lahko sem jih našel v zgodovinski, včasih v jezikovni in še kakšni razsežnosti. Priznam pa, da mi ni udobno živeti v skrajno polariziranem okolju. Rusija, čeprav s svojimi družbenimi posebnostmi, razslojenostjo in grupacijami, ni tako polarizirana kot je Slovenija. V Združenih državah sem v tem

pogledu prišel v podobno okolje. Tukaj se vse presoja skozi politično prizmo. To prinaša nekritičnost do pola, ki nam je bližje. Vame pa je vcepljen dvom. Sicer pa nekih kulturno-zgodovinskih podobnosti, razen tistih, ki zadevajo emigracijo in neke splošne vrednote Zahoda, ne opažam. Še ne. V nasprotju z Rusi Američanov ne dojemam kot kontemplativnih ljudi. Izobrazba ima tukaj drugačen pomen. Ljudje so pripravljene investirati vanjo in so se zaradi tega prisiljeni zadolževati, a zdi se, da jim je pomembnejše diplomati ali doktorat univerze pridobijo, kot pa to, kaj dejansko vedo. Morda je še prezgodaj in jim delam krivico, ampak kultura, umetnost, knjige so v ZDA stvar specializacije. Si del tega kroga, dobivaš vabila, se udeležuješ dogodkov ali pa si »outsider«, ki ne more prodreti v krog. Bereš in se zato ukvarjaš s knjigo, ali pa ne bereš, če nekoliko poenostavim. Jaz pa ljubim prehajanje, razlike, ne enako mislečih ljudi. Washington se zdi sploh paradoksalen. Kompleks Smithsonian je največja muzejska institucija, ampak nimam občutka, da bi mesto živelo z njim. Vsak muzej ima svoj program, ki ga izvaja za specializirano občinstvo, otvoritve razstav so zaprtega tipa, ne želijo privabiti, nagovoriti novih ljudi. Del tega zelo pretočnega mesta so politični krogi in vse, kar je povezano z njimi, Washington pa živi svoje življenje mimo tega. Tudi s strašnimi socialnimi težavami, z lakoto, brezdomci, ker je življenje v njem postalo tako drago. To je nedvomno tema, ki se je bom kot novinar lotil v bližnji prihodnosti.

Vsi, ki so že videli slovito Kongresno knjižnico v Washingtonu so nad njo navdušeni... Si sam že utegnil spoznati njeno veličastnost? Morda pa si obiskal kakšno drugo, manjšo, a vseeno posebno knjižnico?

Kongresna knjižnica v Washingtonu je seveda pojem. Pa Shakespearjeva Folgerjeva knjižnica poleg nje tudi. Čudovito knjižnico ima tudi Nacionalna umetniška galerija v svojem vzhodnem krilu, kjer so zbirke sodobne umetnosti. Očarljive so tudi nekatere javne knjižnice po mestnih četrtih. Nova stavba je v Shawu, Georgetown pa ima lepo staro stavbo s stolpičem v kolonialističnem

Želim pa si, da bi bil (NUK 2) odličen intelektualni prostor v Sloveniji. Ne le z dostopnimi podatkovnimi in knjižnimi zbirkami, ampak kot forum dogajanja, ki bi dajalo neko presežno vrednost. Razstav, srečanj, literarnih večerov, predavanj ...

slogu. Žal živim v predelu, ki nima javne knjižnice, v Adams Morganu, zato se bom odpravil do tiste na Mount Pleasantu v soseščini. Mislim pa, da bo pretežno založena s knjigami v španskem jeziku. To so namreč predeli Washingtona, kjer živijo pretežno špansko govoreči ljudje iz Srednje in Južne Amerike. Priložnost za še en jezik.

Kako zdaj, ko živiš daleč od domovine, gledaš na Slovenijo, Slovence, našo dokaj mlado državo? Ti materni jezik drugače zveni?

Zaradi sodobnih tehnologij sploh nimam občutka, da sem daleč. Sem in nisem. In ker je dela veliko, še zmeraj živim v slovenskem jeziku. Zanimivo se mi zdi, da so tukaj živeči Slovenci, ki so sem prišli pred desetletji, kot otroci ali zelo mladi ljudje, odlično ohranili jezik. Nekaj sem jih uspel spoznati, čeprav Washington z okolico ni prav privlačil Slovencev, ki so se bolj odločali za industrijske predele srednjega Zahoda, Pensilvanijo ... Kar pa zadeva Slovenijo, mislim pravzaprav, da velja enako za ZDA, čeprav so primerjave nevhvaležne. Polarizacija uničuje potenciale obeh držav. Žal.

So Američani strastni bralci, ki berejo v parkih, kavarnah, čakalnicah, na avtobusih? Kakšne so cene publikacij v primerjavi z našimi?

Američani predvsem strastno zrejo v svoje mobilne telefone in tablice. Samo upam lahko, da je v njih kaj literature. Prav veliko strastnih bralcev v akciji nisem opazil, ampak knjigarne so polne. Zelo polne. Ljudje kupujejo knjige, torej očitno tudi berejo. Ampak knjiga, na splošno precej draga, saj stane povprečno 30 dolarjev, bi

rekel, je tukaj potrošno blago. Je predmet online nakupov, popustov in podobnega.

Si trenutno sploh lahko vzameš nekaj prostih ur, si skuhaš svoj najljubši čaj, se zlekneš na kavč, vzameš v roke leposlovno čtivo in pozabiš na vse?

Redko. Berem predvsem v delovni sobi. Več stvari hkrati. To je nekaj, kar si nedvomno želim spremeniti.

Že dolgo se govori o gradnji Narodno univerzitetne knjižnice 2, nekateri upajo, da bo to eden najodličnejših intelektualnih javnih prostorov v Sloveniji... Kakšno je tvoje osebno mnenje o NUK in o tovrstnih stavbah v Evropi?

Eden najodličnejših intelektualnih prostorov v Sloveniji? Zakaj pa ne? Nekaj, kar nedvomno opažam, ko Slovenijo opazujem od zunaj, je, da se v Sloveniji zamegli pogled na to, kar imamo. Vem, to nenehno ponavljamo in ob tem zmeraj postanem nekoliko nervozen. Ampak drži. Priznam, v tem trenutku nimam pred očmi načrtov za NUK 2. Želim pa si, da bi ga postavili in da bi bil arhitekturno drzen in obenem spoštljiv do zgodovine in do arhitekturnega ansambla okolice. In da, da bi bil odličen intelektualni prostor v Sloveniji. Ne le z dostopnimi podatkovnimi in knjižnimi zbirkami, ampak kot forum dogajanja, ki bi dajalo neko presežno vrednost. Razstav, srečanj, literarnih večerov, predavanj ... To danes knjižnica lahko je in mora biti. Pri tem bi bilo slabo, če bi se odločili za ekskluzivizem. Naj bo odprt za ljudi. Že tako se borim s pesimističnim občutkom,

da prav množice ne bodo drle vanj. Mora pa obstajati, če se spoštujemo kot družba in kot država.

Bi za konec najinega pogovora povedal še kaj o svojih načrtih za prihodnost, ki se tičejo pisanja, ustvarjanja in potovanja po ZDA?

Da ne bomo o zarečenem kruhu ... Imam nekaj publicističnih načrtov, ampak so v embrionalni fazi, zato ne želim govoriti o njih podrobneje. Me mika, ampak vpetost v vsakdanje delo, zaradi katerega sem tukaj, me na začetku mandata srka do te mere, da si prigrigorjam k zmernosti. Lani sem napovedal biografski projekt, pa ga nisem uspel izpeljati, še zdaj sem v zadregi in ne bom ponovil napake. Predvsem si želim spoznavati Združene države. Ne kot turist, ampak kot opazovalec od blizu. Kolikor se da, potovati. Nekaj zanimivih poti se obeta, država je v letu pred predsedniškimi volitvami že globoko v predvolilni kampanji, tako da bodo prihodnji meseci potekali predvsem v tem ritmu. Lotiti se nameravam nekaterih socialnih in okoljskih tem, predvsem pa me zanima antropologija Američana. Kdo je in kaj ga je pripeljalo do točke, v kateri se je znašel. Zveni nekoliko megalomansko, vem. Bom videl, v kolikšni meri se bom temu izzivu približal. ●

Knjižnični know-how kot sredstvo realizacije projekta

Klemen Brvar
Mariborska knjižnica
klemen.brvar@mb.sik.si

O položaju in vlogi splošnih knjižnic znotraj slovenskega knjižnega in širšega kulturnega prostora ni dvoma. Kljub dejstvu, da se njihov karakter hitro spreminja, gre za pomembna presečišča javno-kulturne sfere, kjer imata knjiga in branje še zmeraj osrednjo vlogo. Po drugi strani se naše knjižnice na tranzicijo, ki jo poganja tehnološki razvoj in z njim povezan postopen sestop knjige s piedestala v zgolj eno od možnosti na poti do védenja ali zabave, dobro odzivajo. Navsezadnje se je vanje kot celoto vseskozi vlagalo in se jih negovalo, zato s prilagajanjem in inovativnimi prijemi pa tudi s suverenostjo in enakopravnostjo znotraj slovenske knjižne industrije, nimajo težav.

V selej živahna, v perspektivi pa vse pomembnejša se zdi posredniška vloga knjižnice. Bodisi jo imamo za kanal, ki v razmerah nizke kulture kupovanja knjig in drugih »mehkih« vsebin, omogoča nepretrgano povezavo med avtorjem in bralcem, bodisi jo razumemo kot vhodno točko, skozi katero v javni prostor vstopajo pobude in ideje »od spodaj«, iz baze, knjižnica s pregovorno pretočnostjo in večsmernostjo veliko prispeva k vitalnosti slovenskega knjižno-kulturnega prostora. Da gre za zmožnost, ki je utemeljena na paleti specifičnih znanj, mehanizmov in izkušenj, je premalo zavedanja. Trendovsko lahko organizacijo, koordinacijo, kalibriranje v globino in širino, zlasti pa prepoznavanje in kanaliziranje relevantnih vsebin v oziroma iz okolja poimenujemo tudi knjižnični (produkcijski) know-how. Ta že dolgo ni lasten le instituciji ali knjižničnem metjeju, ampak postaja orodjarna nastajajočega skupnostnega »prostora«, kar splošna knjižnica vse bolj postaja. Še več, knjižnična produkcijska mašinerija premore potenco, da s prepoznavanjem in podporo impulzom, ki niso nujno v njenem ozvezdju, poseže onkraj lastnih meja ter uspešno zastopa in promovira slovensko ustvarjalnost na mednarodnem nivoju. Trditve bi rad podkrepil z opisom projekta, v katerega sem bil vpet na več nivojih: zasebno kot idejni pobudnik in eden od realizatorjev, institucionalno

pa kot organizator in koordinator, torej usmerjevalec knjižnične produkcijske mašinerije moje matične ustanove, Mariborske knjižnice. Osredotočil bi se le na slednje, saj se mi zdi vloga knjižnice in njen modus operandi v tem primeru kažipot za prihodnost. Naj na kratko povzamem: projektna ideja se je razvila izven knjižnice, znotraj na področju kulture delujočega nevladniškega združenja, član katerega sem, matična ustanova pa jo je prepoznala kot relevantno in projektu skozi različne razvojne faze nudila oporo in podporo ter ga do določene mere soumerjala. Gre za projekt *Alejandra*, dokumentarni filmski portret Alejandre Laurencich, ugledne in priznane argentinske pisateljice slovenskih korenin, ki je premiero doživel na 21. Festivalu slovenskega filma septembra 2018.

Čeprav za poanto geneza projekta ni ključna, pa hkrati tudi ni nepomembna: sprožilec ideje, da bi o pisateljici posneli dokumentarni film, je bila roman *Pusti me pri miru*, avtoričin prvenec, ki je v slovenskem prevodu izšel leta 2011 pri Belettrini. Roman je bil predstavljen na knjižnični nabavni komisiji in priporočen s strani ekspertinje za leposlovje. Če je pot do izčiščenja ideje in načrta izvedbe nato potekala v domeni snovalcev – naj omenim, da se je projekt hranil z entuziazmom vpletenih in je bil realiziran udarniško, z minimalnimi realnimi sredstvi – pa

je začetni produkcijski poriv prinesel pristop knjižnice konec leta 2014. Čeprav institucija neposredno v filmski proces ni bila vključena, pa je bilo v zasnovo projekta očitno vtkanega dovolj potenciala, ki je knjižnici odpiral več perspektiv. Po eni strani je filmska »zgodba« zagotavljala kontinuiteto snovanja kompleksnih projektov, ki jih je Mariborska knjižnica izvedla pod okriljem Evropske prestolice kulture in so prinašali intenzivnejše medinstitucionalno povezovanje. Po drugi strani pa je podpora takšnemu projektu pomenila diverzifikacijo in nadgradnjo, smelejše korake v mednarodni prostor, s čimer bi knjižnica okrepila svoje pozicije tako v domačem okolju kot na vseslovenskem nivoju. Tudi za snovalce filma je bila podpora knjižnice – v začetku v obliki podpornega pisma – prva majhna zmaga, saj je institucionalni argument olajšal ustvarjanje zaledja ter mreže podpornikov in partnerjev, ki je za filmsko ustvarjanje in njegovo realizacijo ključna.

V spregi, ki je obema stranema obetala koristi, se je kmalu našla rešitev osrednjega problema, t. j. načina, kako protagonistko filma, s katero so snovalci že navezali stik, pripeljati v Slovenijo. Organizacija promocijske literarne turneje je v projekt nato pritegnila še enega pomembnega partnerja, založnika slovenskega prevoda romana. Belettrina je projekt prepoznala kot zgodbo, vredno podpore, in je s svojimi izkušnjami knjižnici asistiral pri zasnovi turneje in kasneje pri njeni izvedbi. Gostovanje Laurencicheve je Mariborska knjižnica uvrstila v plan literarnih prireditvev za leto 2015 in pri Javni agenciji za knjigo RS nato uspešno kandidirala na razpisu za sredstva, ki so zadostovala za potne stroške in deloma stroške bivanja. Tako je novembra 2015 Laurencicheva, ki je bila v Sloveniji